

**ПСИХОЛІНГВІСТИЧНА ДІАГНОСТИКА
СИНКРЕТИЧНИХ ЗНАЧЕНЬ ІМЕНІ КОНЦЕПТУ ІСТИНА
В МОВНІЙ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ І ЛИТОВЦІВ**

Семантика мовних одиниць, що випромінює ціннісну, поняттєву й образну страту польової структури концепту як ментального утворення, відображеного у свідомості представника певної лінгвокультури, аналізується за допомогою різних методів і методик, але з обов'язковим залученням дефінітивного методу інтерпретації значення слова у тлумачних словниках [1].

Останнім часом дослідники обґрунтовують доцільність застосування психолінгвістичного інструментарію для вивчення сучасної семантики слова [4] як імені концепту, так і його вербалізаторів [3]. Отримані попередні результати залучення таких процедур свідчать про різні об'єми представлення словникового (сучасного) й асоціативного (зокрема й синкретичного діяхронічного) значення в мовній свідомості носія конкретної культури. І цьому є об'єктивне пояснення.

За принципами лексикографічної традиції, словникове значення конструюється лексикографами переважно за принципом редукціонізму, тобто на основі мінімальних ознак, які формують зміст слова. Звернімо увагу, що лексикографічне значення – це штучний конструкт лексикографів, суб'єктивно визначений укладачами / укладачем мінімум ознак, який пропонується носіям мови як словникова дефініція. При цьому лексикографи, а особливо користувачі тлумачних словників, вважають, що саме в цьому семантичному об'ємі існує слово в мові, і, що головне, послуговуються, як правило, значеннями саме в цих рамках, хоча це не завжди відповідає дійсності [2, с. 12]. І з огляду на такі лексикографічні традиції і практики, словникове значення розглядають як сукупність основних, ядерних його сем, що відображають, на думку укладачів, основний зміст значення. Проте численні дослідження семантики імені й вербалізаторів концептуальних утворень як структур свідомості носія мови доводять, що для виявлення максимального об'єму семантичних ознак слова ядерних сучасних сем недостатньо, адже

подеколи діахронічні, а ще навколоядерні й периферійні семи є навіть більш значимими для процесу концептуалізації уявлень про поняття, що стоїть за його назвою.

Звісно, що для актуалізації цих сем потрібні ефективні методи, зокрема й діахронічне вивчення семантики слова та подальші експериментальні процедури, які дають змогу представити зміст слова як психологічну сутність, що формувалася не одним поколінням носіїв мови і збережена в їх мовній свідомості.

І якщо розгляди в глибокій діахронії первісне значення імені концепту ІСТИНА, то в українській мовній свідомості лексикографічні дефініції лексеми *істина* та його ЛСВ є семантичними переходами ядерного значення і.-є кореня **st-* “те, що відповідає дійсності”, “щось справжнє”. В мовній свідомості литовців зовнішня форма імені концепту TIESA та його сучасні значення є результатом семантичного переходу значення і.-є. кореня **ues-* “твердість, міцність, непорушність”.

Як бачимо, вихідні лексикографічні значення імен концептів ІСТИНА / TIESA є семантичними рефlekсами колись синкретичної індоєвропейської семи ‘незмінність, непорушність’. Ця ядерна сема в мовній свідомості українців трансформувалася надалі в двох іменах – *істина* і *правда*, а у литовців – в одному слові *tiesa*, хоча магістральні лінії подальшого розвитку сучасної семантики відбувалися за двома напрямками. Перший напрям, як свідчать лексикографічні значення, пов’язаний із визначенням об’єкта, який, зберігаючи ядерну діахронічну сему ‘незмінність’, може претендувати на те, щоб називатися істиною. Проблема пошуку такого об’єкта чи суб’єкта стає метою філософської та релігійної думки. Другий напрям семантичного оформлення поняттєвої зони обох концептів наголошує на відповідній якості істини, що може бути властива (а може і ні) певному об’єкту з даного класу об’єктів. Відтак, весь клас об’єктів підлягає диференціації на ті, що є істинними (справжніми, непохитними, непорушними), і ті, що є хибними.

Звісно, що такі попередні діахронно-синхронні спостереження потребують подальшої психолінгвістичної діагностики, зокрема експериментальної верифікації.

1. *Попова З.Д., Стернин И.А.* Когнитивная лингвистика. – М.: Восток-Запад, 2007. – С. 38-41.

2. *Стернин И.А., Рудакова А.В.* Психолингвистическое значение слова и его описание. Lambert Academic Publishing: Saarbrücken, 2011. 192 с.
3. *Стернин И.А.* К разработке психолингвистического толкового словаря // Вопросы психолингвистики, 2 (12). – 2010. – С. 57-63.
4. *Стефанова Н.О.* Етносеміометрична параметризація аксіоконцептосфер у британській та українській лінгвокультурах: дис. ... докт. філол наук: 10.02.17, 10.02.21. Київ, 2020. 564 с.